ci time
Odborný analytický měsíčník

ZÁŘÍ 2013
ČÍSLO 7, ROČNÍK III.
WWW.CICAR.CZ
ZDARMA

PENZIJNÍ REFORMA

ekonomika, politika, psychologie

obsah

6 | Život na úkor budoucnosti

ROZHOVOR | TÉMA O penzích a krátkozrakosti v politice, vzestupech a pádech impérií, ztrátě odpovědnosti a rozkladu morálky, hrozbě bankrotu, volání po silných vůdcích a historické nepoučitelnosti s Lawrencem W. Reedem, prezidentem Foundation for Economic Education (FEE).

Rozhovor s Lawrencem W. Reedem

12 | Až druhý pilier

ANALÝZA | TÉMA Starnutie obyvateľstva, nízka miera zamestnanosti a privysoké dôchodkové nároky sú známe dôvody, ktoré štátne dôchodkové systémy v Európe posielajú už dnes do červených čísel. Obľúbeným propagovaným riešením bolo zavedenie sporivého II. piliera. Súčasná kríza toto riešenie poriadne prevetrala.

Autor Radovan Ďurana

14 | Chilský zázrak v ČR? Možné důsledky plného opt-outu

ANALÝZA | TÉMA Chile jako první země zavedla a pro ostatní vyzkoušela takzvaný plný opt-out, tedy plné vyvázání se z průběžného systému financování penzí (PAYG) a přesměrování části prostředků na povinné kapitálové účty (2. pilíř).

Autor Petr Brabec

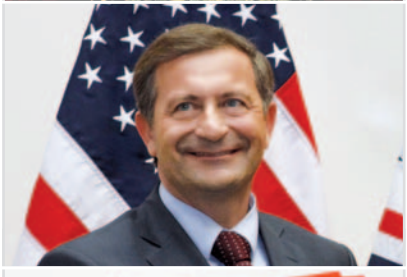

16 | Šedí panteři evropské politiky

ANALÝZA | TÉMA Změna demografické struktury evropských či šířeji západních společností se neprojevuje pouze v nutnosti hledání nových řešení pro důchodový systém. Nárůst počtu i podílu lidí v důchodovém věku má svůj vliv i na politiku.

Autor Petr Sokol

18 | Komunikace penzijní reformy

ANALÝZA | TÉMA Osud penzijní reformy vytváří smutnou paralelu k osudu Nečasovy vlády. Na začátku velké naděje a relativní důvěra občanů. Na konci zmar a blamáž.

Autor Marek Buchta

22 | Zrušení nadstandardů ve zdravotnictví

ANALÝZA | TÉMA Nedávným nálezem Ústavního soudu došlo mimo jiné ke zrušení právní úpravy umožňující připlácení za tzv. nadstandardy. Měli bychom se proto pozastavit u toho, proč došlo k jejich zrušení a jaké bude mít tento nález důsledky pro poskytování zdravotní péče v České republice.

Autor Luboš Jemelka

CI Time
Odborný analytický měsíčník
Číslo 7
Ročník III.
Září 2013

Vydává
CI Consult & Research, s.r.o.
IČ: 24772461
Jungmannova 29/19,
110 00 Praha 1, Nové Město

Kontakty
Telefon: 224 054 087
www.cicar.cz, citime@cicar.cz

Redakce

Šéfredaktor
Ladislav Mrklas

Odborní konzultanti redakce
Ivan Langer, Josef Šíma

Tajemnice redakce
Petra Viktorová

Art director
Ivo Kubát (Multimedia Atelier)

Vedoucí redaktoři rubrik
Petr Sokol (evropská politika)
Marek Buchta (veřejný marketing)
Ludmila Habadová (zdravotní a sociální politika)
Jaroslav Salivar (bezpečnost)
Luboš Jemelka (legislativa a právo)

Stálí spolupracovníci
Jan Beneš
Radovan Ďurana,
Luboš Jemelka, Jiří Kozák,
Jakub Kříž, Ondřej Mátl,
Jan Průša, Václav Rybáček,
Ladislav Tajovský

Jazyková korektura
4JAN Public Relations, s.r.o

Fotografie
str. 1, 4–5, 12–13 eu.fotolia.com
str. 14, 16, 22–23 čtk

Registrace MK ČR E 19998,
ISSN 1804-8099

Milí čtenáři!

Když před třemi lety vznikala vládní koalice vedená Petrem Nečasem, za jeden ze stěžejních úkolů si předsevzala připravit a provést penzijní reformu. Ačkoli tato vláda je již minulostí, stejně jako Poslanecká sněmovna zvolená v roce 2010, penzijní reformu se skutečně nastartovat podařilo. A to navzdory odporu opozice i velké části odborné veřejnosti, která na přijaté variantě kritizovala řadu faktorů a souvislostí. V polovině letošního roku, tak trochu symbolicky po pádu vlády, penzijní reforma, resp. druhý pilíř penzijního systému prošel prvním testem. Podíváme-li se na klíčový ukazatel, totiž počet zapojených do tohoto pilíře, je evidentní, že příliš neobstál. Přesto, nebo možná právě proto je na místě podívat se na reformu z různých úhlů pohledu.

Číslo věnované tomuto tématu otevírá pohled ekonoma Václava Rybáčka, který se soustřeďuje na otázku rizik spojených s fungováním penzijních fondů. Následuje rozhovor Josefa Šímy s Lawrencem W. Reedem, prezidentem americké Foundation for Economic Education. Rozhovor s příznačným názvem Život na úkor budoucnosti se dotýká nejen problémů penzijních systémů, nýbrž i dalekosáhlejších souvislostí politických a etických.

Na úvodní texty navazuje řada pohledů dílčích. Ladislav Mrklas píše o politických souvislostech penzijní reformy v Česku, zejména pokud se jedná o její vliv na volební rozhodování různých cílových skupin. Zajímavý je srovnávací pohled na sousední Slovensko, kde penzijní systém prošel již mnoha reformními i antireformními peripetiemi. Právě o tom je analýza Radovana Ďurany. Do jiného kouta světa, konkrétně do Chile, nás zavede jiná srovnávací analýza, kterou napsal nováček mezi autory Petr Brabec. K politické rovině penzijní politiky nás vrátí text Petra Sokola, jenž přibližuje vznik a úspěchy / neúspěchy tzv. důchodcovských stran v několika zemích. Penzijně-reformní téma uzavírá studie Marka Buchty o komunikaci penzijní reformy v Česku a pro srovnání i v několika dalších státech.

S penzijním systémem však souvisejí i dva další texty tohoto čísla. Alice Pospíšilová si všímá důvěry veřejnosti v český bankovní sektor a její spokojenosti s fungováním a službami této části ekonomiky. Luboš Jemelka pak komentuje souvislosti nedávného rozhodnutí Ústavního soudu, kterým byly zrušeny tzv. nadstandardy ve zdravotnictví.

Přejeme inspirativní a zajímavé počtení!

Ivan Langer,
zakladatel společnosti a odborný konzultant redakce

Ladislav Mrklas,
zakladatel společnosti a šéfredaktor

Rozporuplné lákadlo penzijních fondů

Penzijní připojištění vnímá nemalá část společnosti jako samozřejmost, ba nutnost. Vysloužíme si příspěvek zaměstnavatele, něco přihodí stát, a pocit, že mám na stáří přilepšeno, ten taky není k zahození. Zadání trvalého příkazu z našeho účtu by ale mělo být spojeno s dobrým rozmyslem, zda chci podstupovat rizika, která v penzijním systému dřímají. Nebezpečí násilného převzetí aktiv fondů vládou, jež proběhlo v Maďarsku a nyní v Polsku, není rozhodně jediným, které z investičních aktivit fondů plyne.

Finanční poradci obvykle mlčí o tom, do jakých aktiv bude penzijní fond vaše peníze investovat. Nicméně zákon č. 42/1994 o penzijním připojištění se státním příspěvkem je poměrně výmluvný. Nanejvýš 10 % majetku v movitých a nemovitých věcech, nej-

VÁCLAV RYBÁČEK | Autor je ekonom, působí v Českém statistickém úřadě, na Vysoké škole ekonomické a na CEVRO Institutu

méně 50 % v domácí měně, a co se týče cenných papírů nanejvýš 20 % od jednoho emitenta, což nesmí být více než 10 % celkových aktiv. Jenže omezení u cenných papírů není striktní, platí výjimka pro cenné papíry vydané zeměmi OECD či mezinárodními institucemi typu EIB či EBRD. U nich mohou být limity překročeny.

Zatímco v investicích do soukromých podniků jsou penzijní fondy limitovány, v nákupech státních dluhopisů mají de facto volnou ruku. Ve výsledku jsou rozvahy penzijních fondů přecpané dluhy, které nasekaly vlády. Vezmeme-li portfolio fondů na konci roku 2012, pak z celkových aktiv rezidentských penzijních fondů tvoří dluhopisy více než 86 % aktiv, přičemž dluhopisy vydané vládními institucemi se na celkových aktivech podílí 75 %. Z každé pětistovky zaslané do penzijního fondu tedy nakoupíte za 375 korun dluhopis vlády, na což vám ještě sám dlužník ochotně přispěje.

© Marty Haas – Fotolia.com

Z ostatních investic stojí za zmínku pohledávky za bankami, které tvoří cca 10 %. Zbytek jsou spíše „drobné“. Investice do akcií činí 0,2 % celkových aktiv, podílové listy investičních fondů 1,5 % a pro zajímavost dodejme, že investice do nemovitostí tvoří třikrát větší objem prostředků než investice do akcií (0,6 %). Je zřejmé, že tuzemské penzijní fondy rozhodně nejsou zdrojem pro rozvoj soukromých podniků, spíše významným obsluhovatelem vládních dluhů. Co do objemu drží penzijní fondy zhruba 15 % celého dluhu české vlády.

Výnosnost této investice je diskutabilní. Vládě jako velkému dlužníkovi přirozeně vyhovují nižší úrokové sazby, jež v Evropě dlouhodobě převažují díky politice centrálních bank. Česká vláda si v současnosti půjčuje za velmi nízké úrokové sazby i díky relativně vyšší kredibilitě, a reálné výnosy jsou tak spíše záporné, což reálnou ziskovost fondů a podílníků snižuje. Navíc, byť historicky platily vládní dluhopisy za jednu z nejbezpečnějších investic, s tsunami vládních dluhopisů zadlužených vlád se riziko neschopnosti vlády dluhy splácet zvyšuje.

Opusťme však finanční úvahy a podívejme se na věc makroekonomickou perspektivou. Spoříte. Posíláte peníze do penzijních fondů a ty je obratem využijí k nákupu především vládních dluhopisů, k čemuž je nutí legislativa. Za co vláda získané peníze utratí, nelze říci, nicméně vláda nemá tendenci využít prostředky produktivně, na investice. Byť jsou vládní investice a jejich objem předmětem vášnivých diskuzí a politických pří, jedná se zhruba jen o 5 % veškerých vládních výdajů. Lze tak spíše předpokládat, že vládní instituce využijí prostředky získané emisemi na spotřebu.

INVESTICE NEBO SPOTŘEBA?

Uvažujme extrémní případ, kdy vláda z prostředků od penzijních fondů, resp. podílníků nakoupí zbraně. Pokud jejich pomocí zrovna nedobude cizí území a neuloupí tuny zlata, nevynese jí tento nákup prostředky, kterými by mohla dluhy splatit. Jinými slovy je tento dluh neproduktivní. Splatit dluhopis v portfoliu penzijního fondu tak lze jedině výnosem z budoucích daní či emisí dalšího dluhopisu. Neproduktivní povahu má naprostá většina dluhů vlády. Co z toho vyplývá?

Úspory protečou až k vládě, která je přemění na spotřebu. Spotřeba však nevygeneruje prostředky pro splacení dluhů na rozdíl od profitabilních investic. Za druhé, vláda opravuje svobodné rozhodnutí jednotlivců spořit tím, že donutí legislativou fond nakoupit její vlastní dluhopisy a získané prostředky poté neproduktivně spotřebuje, což v neposlední řadě není úplně dobrou zprávou pro hospodářský růst. Podílníkovi v penzijním fondu nezbývá než doufat, že vláda bude schopna v budoucnu dluh splatit z daní, které získá od poplatníků, mj. podílníků v penzijních fondech, nebo další emisí vládních dluhopisů.

VEZMEME-LI
PORTFOLIO
fondů na konci roku 2012, pak z celkových aktiv rezidentských penzijních fondů tvoří dluhopisy více než 86 % aktiv, přičemž dluhopisy vydané vládními institucemi se na celkových aktivech podílí 75 %.

Investicí do penzijního fondu tak ve finále kupujeme především budoucí úspory či daně své či svých spoluobčanů. Úvaha o investici do penzijního připojištění by tak měla být analogická rozhodnutí o investici do některého z investičních fondů. Jednoduše brát v potaz, do čeho fondy investují a zda jsem ochoten nést rizika s investičním portfoliem fondu spojená. Fondy jsou především vítaným „pohřebištěm“ vládních dluhů se spíše negativním reálným výnosem a z podílníků činí významné investory do dluhopisů vlád. Je prostě vhodné se při úvahách o zajištění na stáří zaobírat myšlenkou, komu půjčuje ten, jemuž svěřuji své úspory.

Život **na úkor** budoucnosti

O penzích a krátkozrakosti v politice, vzestupech a pádech impérií, ztrátě odpovědnosti a rozkladu morálky, hrozbě bankrotu, volání po silných vůdcích a historické nepoučitelnosti s Lawrencem W. Reedem, prezidentem Foundation for Economic Education (FEE).

JOSEF ŠÍMA | Vedl rozhovor

Toto číslo časopisu CI Time je věnováno debatám a snaze posunout penzijní systém od systému průběžného k systému fondovému. Máme se v tomto ohledu co přiučit od amerického přístupu ke starobním penzím?

Zdrojů poučení je hned několik, jakkoli si mnoho Američanů neuvědomuje, jak bolestné toto poučení je. Za prvé je zjevné, že je nesmírně obtížné přimět politiky uvažovat dlouhodobě. Po mnoho desetiletí američtí politici nepřetržitě přidávali příjemcům důchodů nové výhody, čímž zvyšovali náklady těchto programů, aniž by věnovali pozornost jejich dlouhodobému dopadu. Důchodový systém proto bude v příštích letech čelit fiskální krizi, jelikož závazky systému nebude možné zaplatit z daní pro tento účel vybíraných a výnosů investic. Buď bude nutné výrazně zvýšit daně, nebo naopak snížit výplaty důchodů. Ti politici, kteří tento systém vyslali na tak nebezpečnou dráhu, budou ale už vesměs pryč ze svých úřadů, vyhřívajíce se v odlesku svých úspěšných politických kariér, jichž dosáhli díky krátkodobému politickému profitu na úkor budoucích generací. Za druhé se ukazuje, že když se lidé stanou závislí na vládě v jakékoli části svých životů, dělají toho méně pro sebe. Když se vláda začala starat o penze, mnozí lidé přestali myslet na to, z čeho budou ve stáří žít, a přestali se též starat o své rodiče. Takováto závislost nečiní lidi odpovědnějšími, právě naopak! Dalším dopadem je to, že vláda získá přístup k hromadě peněz. Tyto peníze má tendenci hned utratit, namísto toho, aby byly peníze investovány a něco vynášely, což by se dělo v rámci každého opravdového pojistného plánu. Dává-li reforma českého důchodového systému lidem víc volby a odpovědnosti za vlastní penzi, je to krok správným směrem. Snad si časem čeští i američtí občané uvědomí, že by měli oni sami, a nikoli politici, rozhodovat o svých penzích!

ČEKÁ NÁS **OSUD ŘÍMA**

V jednom ze svých nedávných projevů jste hovořil o paralele mezi moderní dobou a pádem Říma. Co jste tím myslel?

Jak Římská republika, tak Spojené státy se zrodily jako revolta proti tyranii – Římané se postavili Etruskům, Američané Britům. Uvědomili si nebezpečí koncentrace moci a ustavili meze pro působení vlády. Římané rozdělili nejvyšší moc

SVOBODU LIDÉ NENABYLI **PROTO,**

aby následně byli znovu zotročeni prostřednictvím daní, příkazů a diktátorských politik.

mezi dva lidi, přičemž každý mohl vetovat rozhodnutí toho druhého, a omezili délku působení v úřadě každého z nich na jeden rok. Ustavili zastupitelské sbory a povýšili význam soukromého vlastnictví a jeho ochrany stejně jako ochrany práv jedince pro velkou část populace. Ani římská, ani americká republika nebyly dokonalé, ani jedna nerozšířila ochranu práv na všechny lidi, každopádně však představovaly dva příklady největšího pokroku svobody v lidských dějinách.

Pak ale časem Římané i Američané zjistili, že by si mohli obstarat živobytí hlasováním namísto práce. Objevili moc politiky, čímž dokázali využít moc vlády pro osobní či profesní obohacení. Zajistili si dotace a jiné výhody na úkor druhých, čímž dramaticky narostly náklady státu. A když stát začal zvyšovat daně a znehodnocovat měnu, aby uhradil rostoucí náklady, začala se moc pomalu přesouvat od místních vlád k vládě ústřední. Různé skupiny se začaly přiživovat jedna na druhé a přetahovat o kontrolu nad výnosným státním přerozdělovacím mechanismem. Stále méně a méně omezované ústřední vlády v Římě i Washingtonu se pustily do budování impéria a nákladných zahraničních intervencí, což přineslo další zdaňování a inflaci. U kořenů přerozdělovacího státu – kdysi i dnes – stál zhoubný úpadek osobního charakteru. Když se lidé dožadují výhod od vlády, v podstatě se zbavují odpovědnosti za vlastní životy. Žijí pro dnešek na úkor budoucnosti. Dopouštějí se fundamentální nečestnosti a veřejné krádeže kvůli krátkodobému požitku. Ztrácí víru v sebe samotné. Jednoduše jde o toto: Přerozdělovací stát není nic jiného než velký kruh, kdy každý strká ruku do kapsy člověka stojícího vedle něj. Budeme-li dnes dělat to, co starý Řím a spousta dalších přerozdělovacích států v dějinách, nemůžeme čekat, že nás potká jiný osud, než potkal je. Na konci této cesty je tyranie a bankrot – morální i ekonomický.

Ve svých textech – mnohem více než ostatní – píšete, že každý udržitelný politický režim, který ctí svobodu, musí neodmyslitelně stavět na jistých hodnotách. Kromě individuální odpovědnosti též na důstojnosti každého a na pokoře. Státní kontrola nad starobními penzemi a ostatní přerozdělování jdou přímo proti těmto hodnotám. Co z toho vyplývá?

Svoboda vyžaduje silný osobní charakter. Ve skutečnosti je to jediný „systém“, který tak činí. Jsou-li lidé vesměs nečestní, netrpěliví, nezodpovědní, krátkozrací, bázliví, arogantní či závislí, nemohou být svobodní. Žádný národ, jenž ztratil charakter, si neudržel své svobody. To nás učí historie posledních 5000 let. Neřešíme tedy pouze otázku, jak objasnit lidem fungování svobodné, na trzích založené ekonomiky a pomoct jim pochopit nebezpečí koncentrované moci, ale máme co do činění s bojem o charakter lidí. Obětují-li svůj charakter, budou snadnou kořistí pro nejrůznější demagogy, pro lidi, kteří usilují o moc, a socialisty, již tvrdí, že jsou jejich zachránci, přičemž se je však snaží zotročit.

POLITICI **NEJSOU** DĚTI

Jedním z témat české politické scény je i debata o potřebě „fiskální ústavy“ či zákonného požadavku vyrovnaného rozpočtu. Kvůli rozsahu výdajů na platby důchodů se toto téma prolíná s tématem důchodové reformy. Domníváte se, že zákonná úprava požadující vyrovnaný rozpočet je prospěšná?

Ano, využít ústavy či zákona k omezení výdajů je nutné. Politici musí být pod stejným tlakem, jako jsme my všichni ve vlastních rodinách. Je třeba žít v rámci možností a rozhodovat o prioritách. „Nenajímáme“ si politiky na všechno. Musíme trvat na tom, aby činili svá rozhodnutí v rámci omezeného mandátu. Jinak vytvoří ohromné dluhy a svými ohromnými výdaji nás přivedou k bankrotu. Nejsou děti, takže není nic nepřirozeného, že po nich musíme vyžadovat složité volby. Samozřejmě ale chápu, že i přísná ústavní omezení výdajů nakonec nezmůžou nic, pakliže lidé budou vyžadovat, aby stát byl jejich opatrovníkem. Takže dříve či později jsme zpět na bojišti idejí a problému charakteru populace.

Nedávno jsem četl průzkum prováděný mezi americkými experty na rozpočtovou politiku, který ukazoval, že řada z nich očekává – a to navzdory zákonům o vyrovnaném rozpočtu většiny amerických států – razantní zvýšení daní kvůli velkému skrytému zadlužení vlád, a to právě kvůli podcenění budoucích závazků důchodových systémů.

Máme tu čerstvý a inspirativní případ bankrotu města Detroit. Ten byl zcela předvídatelný. Obě instituce, v jejichž čele jsem stál – Mackinac Center for Public Policy v Michiganu a nyní Foundation for Economic Education –, roky varovaly, že k tomu dojde, pakliže Detroit nezmění podobu své politiky. Ale všichni významní politici města za posledních 50 let prosazovali politiku vysokých výdajů, rozsáhlé byrokracie, masivní regulace, sociálních dávek a nucené odborové organizace. To vyhnalo z města podnikavé lidi a zůstala jen skořápka a spousta vládního plýtvání. Takto vypadá sociální stát na místní úrovni, kde vlády nemohou tisknout peníze, aby oddálily projevy svých destruktivních politik. Tento problém zasahuje mnoho měst v USA i jinde na Západě. V příštích letech se situace bude jen dále zhoršovat. Neudržitelné vládní přerozdělování bohužel neustane do té doby, dokud lidé nebudou zasaženi důsledky, které se snažili dlouho přehlížet. Pak je čeká bolestné prozření. Zbývá jen doufat, že si v nadcházejících měsících a letech více lidí v souladu se zdravým rozumem uvědomí, že takto to dál nejde, vrátí se ke správným hodnotám, vyžádají si zpět svou svobodu, přijmou od-

povědnost za své životy a přestanou postupovat moc a peníze nezodpovědným politikům.

Dlouhodobě se věnujete tématu Velké hospodářské krize 30. let. Řada lidí dnes volá po tom, abychom přejali tehdejší hospodářské politiky v boji proti dnešní krizi; mnozí by si přáli příchod druhého F. D. Roosevelta, silného vůdce, který hospodářské problémy ukončí. V čem spočívá poučení z Velké hospodářské krize pro dnešek?

Skutečná lekce, jež plyne z tohoto nedobrého období, je téměř přesný opak toho, co tvrdí většina učebnic. Krizi 30. let nezpůsobila neomezovaná tržní svoboda. Pravým viníkem je nezdravá měnová politika centrálních bank. Americká centrální banka ve 20. letech vyvolala svou politikou nízkých úrokových měr, v jejímž důsledku bylo hospodářství zaplaveno levnými penězi, bublinu. To vedlo k prudkému nárůstu cen akcií na burze. Tento vývoj měl skončit na sklonku roku 1928, kdy centrální banka změnila svou politiku a zvedla úrokové míry. Tento krok ukončil boom a vedl ke splasknutí bubliny – tím se krize plně projevila. Americký kongres a dvě vlády (Hooverova, který byl republikán, a Rooseveltova, který byl demokratem) krizi svými rozhodnutími prodloužily a prohloubily, jelikož začaly zvyšovat daně a cla do historických výší a zavádět nesmírně škodlivé regulace.

Přečtou-li si vaši čtenáři můj text Velké mýty Velké hospodářské krize, dozví se, že volat po příchodu dalšího politika, který svými novými politikami situaci vyřeší, není nejlepší nápad. Je naopak třeba odvážných a osvícených lidí, kteří nás zbaví škodlivých politik, jež způsobují tak strašné kalamity, jako jsou dlouhodobé hospodářské krize. Jestli dnes někdo tvrdí, že krizi způsobilo fungování trhů a že nás Roosevelt nějak zachránil, pak je vinen šířením jedné z nejvíce zdriskreditovaných a podivínských myšlenek 20. století.

Studoval jste ekonomii i historii, zabýváte se současnou hospodářskou politikou. Pomáhá nám znalost historie při chápání dnešních hospodářských problémů?

Z historie se můžeme neskutečně přiučit. Téměř každá myšlenka, dobrá i špatná, jež je dnes navrhována, se v nějaké podobě již objevila dříve. Mnohdy si o sobě myslíme, že jsme dnes moudřejší než generace před námi a že jsme schopni uvádět v život i ty nejhloupější nápady, jež v minulosti dopadly katastroficky. Historie nás nabádá, abychom však byli poněkud skromnější a ze svých minulých chyb se snažili poučit. V dějinách najdeme mnoho momentů, na něž bychom neměli zapomínat; momentů, jež znamenaly pro lidstvo zásadní kroky ke svobodě. Mým oblíbeným příběhem je příběh Thomase Clarksona, jednoho z vůdců hnutí za ukončení obchodu s otroky. Je třeba si stále připomínat, jak velmi ušlechtilé je napomáhat osvobození lidí od útlaku. A že svobodu lidé nenabyli proto, aby následně byli znovu zotročeni prostřednictvím daní, příkazů a diktátorských politik. I jeden člověk může pro svobodu světa mnoho udělat. Neměli bychom připustit, aby dnešní hospodářská politika dala prostor elitářům, kteří chtějí ostatním lidem plánovat jejich životy, ale naopak musíme usilovat o změny, jež umožní, aby jednotliví lidé plánovali své životy sami.

KDYŽ SE **LIDÉ DOŽADUJÍ**

výhod od vlády, v podstatě se zbavují odpovědnosti za vlastní životy. Žijí pro dnešek na úkor budoucnosti. Dopouštějí se fundamentální nečestnosti a veřejné krádeže kvůli krátkodobému požitku. Ztrácí víru v sebe samotné.

LAWRENCE W. REED

— prezident Foundation for Economic Education (FEE), jednoho z nejstaršího think-tanků v USA, jehož zrod je spojen se jmény jako Leonard Read, Henry Hazlitt nebo Ludwig von Mises,

— vystudoval ekonomii a historii a patří k vlivným komentátorům hospodářských a politických témat v amerických médiích; publikoval více než 1000 článků v časopisech, jako je Wall Street Journal, Christian Science Monitor, USA Today, Baltimore Sun aj., vystupoval v populárních debatních programech na FOX News,

— je autorem řady publikací a jeho kniha Velké mýty o Velké hospodářské krizi byla přeložena do desítek jazyků,

— založil a dvacet let vedl Mackinac Center for Public Policy v Michiganu, který se zabýval otázkami reforem hospodářských politik,

— mezi lety 1977 a 1984 působil jako profesor ekonomie na Northwood University,

— v září 2013 přednášel v Praze v rámci Liberty and Markets, společného vzdělávacího programu vysoké školy CEVRO Institut a FEE; jeho Nadace pro ekonomické vzdělávání je partnerem bakalářského programu Hospodářská politika CEVRO Institutu.

Nutná, avšak **nechtěná.** Politicky zapeklitá. **Zn. penzijní reforma**

Demografický vývoj je neúprosný. Jako společnost stárneme a stárne i elektorát. Lidé v důchodovém věku dnes tvoří více než čtvrtinu českých voličů. Chodí pravidelně volit a rozhodují se povětšinou poměrně dlouho dopředu. Tolik neúprosná fakta, která ze seniorů činí klíčový faktor každých voleb. K tomu připočtěme, že nejen seniory zajímá otázka penzijní politiky státu. Je tedy spíše pozoruhodné, že právě penzijní reforma stále ještě nechává českou společnost dosti vlažnou. Nemusí tomu tak být – a patrně ani nebude – jednou provždy.

LADISLAV MRKLAS | Autor je politolog, prorektor vysoké školy CEVRO Institut a šéfredaktor CI Time

ROZHODUJÍ POČETNĚ (NEJ)SILNĚJŠÍ

Politika nikdy nebyla jen soubojem idejí. A to ani v dobách, kterým velké ideje – či ideologie – na první pohled jasně dominovaly. Politika byla, je a bude z velké části prostorem, kde se rozhoduje o alokaci zdrojů. Zdrojů, jež ta která společnost dokáže vytvořit. Zdrojů, jež jsou ze své podstaty omezené, zatímco nároky lidí omezené nejsou. Je jen logické, že početní, resp. nejpočetnější budou rozhodovat. Tedy přinejmenším za předpokladu, že rámcem politiky bude demokratické, tedy soutěživé prostředí.

Mnoho let se hovoří o tom, koho volí čeští senioři. Zejména čeští sociální demokraté a komunisté v nich mají svou absolutně i relativně nejpočetnější voličskou skupinu. Kupříkladu v roce 2010 získaly ČSSD a KSČM ve skupině voličů nad 60 let společně cca 55 % hlasů. Tito voliči pak tvořili přibližně dvě pětiny voličů obou levicových stran. Naopak pravice za levicovými stranami značně zaostala. ODS získala v roce 2010 hlasy asi 17 %, TOP09 jen 8 % voličů nad 60 let. Z nelevicových stran měla největší podíl této voličské skupiny ve svém elektorátu tradičně KDU-ČSL, která ovšem nepřekročila pětiprocentní volební práh. Voliči nad 60 let zde tvořili necelých 30 %.

Položme si otázku, zda penzijní politika představuje pro tuto kategorii voličů klíčový rozhodovací prvek. Ano i ne. Na jedné straně řada seniorů bude uvádět jiné faktory: podmínky pro život celé své rodiny, zejména dětí a vnuků, celkové směřování státu, nostalgické vzpomínání na dobu minulou, míru korupce apod. Na straně druhé je ovšem naprosto patrné, že i senioři volí – musí volit – dle vlastní kapsy. Její naplňování přitom z velké části přináší státní kasa. Jen nevelký podíl seniorů nashromáždil během svého života ma-

jetek či prostředky, které mu umožňují život zcela nezávisle na státu. Státní důchodová politika zůstává důležitým, ne-li zcela klíčovým faktorem pro rozhodování této voličské skupiny.

Pravicové politické strany, které v minulosti hovořily o nutnosti uskutečnit penzijní reformu a také ji v minulé vládě v určité formě skutečně realizovaly, si jen málo uvědomily, že samotné adjektivum „penzijní“ či „důchodová“ mezi seniory rezonuje. A to tak, že primárně znejisťuje jejich postavení, které již tak v mnoha případech není dobré. Zastánci reformy málo zdůrazňovali, že tyto reformy ovlivní život stávajících seniorů jen velmi okrajově. Jelikož již prostě nemusí přemýšlet o tom, jak se na stáří připravit, jestli vstoupit do toho či onoho pilíře, zda jim stát bude či nebude garantovat minimální příjem apod. A to je jeden z důležitých důvodů, proč senioři volí a i v dalších volbách budou volit levicové strany, které nutnost reformy nikdy nezdůrazňovaly. A je to i odpověď na hypotetickou otázku, zda v Česku vznikne úspěšná důchodcovská strana po vzoru jiných zemí. Nevznikne, neboť není potřeba.

V psychologicky, ale i fakticky ještě méně komfortní situaci se v důsledku penzijní reformy ocitla další významná voličská skupina, lidé ve věku 45–60 let. Ani oni již na své budoucnosti z hlediska výše penzí mnoho nezmění. Velká část sice již dříve vstoupila do třetího pilíře, nicméně jeho význam a síla nejsou tak velké, aby změnily předpokládaný stav v okamžiku jejich odchodu do penze. Bude-li hrát otázka budoucnosti penzí větší úlohu v politickém boji, dají se i v této cílové skupině očekávat přesuny směrem doleva. Ostatně, již ve volbách 2010 měly ČSSD a KSČM v této kategorii převahu nad pravicí.

KONEC VLAJKOVÉ LODĚ PRAVICOVÉ VLÁDY

Penzijní reforma byla jedním ze stěžejních úkolů koaliční vlády Petra Nečase. Jako taková se také měla stát vlajkovou lodí, svědčící o odpovědném přístupu pravicových stran k budoucnosti. Mělo jít o důkaz pravicovému voliči, že to ODS a TOP09 (a v čase přípravy ještě i VV) myslí vážně. Důkaz především pro mladší voličské skupiny, které byly vždy v minulosti oporou pravice a nejinak tomu bylo i v roce 2010, kdy pravice poměrně jednoznačně převážila v kategoriích do 30 let i 30–45 let.

Graf 1 Volba strany podle věku (volby do PS 2010)

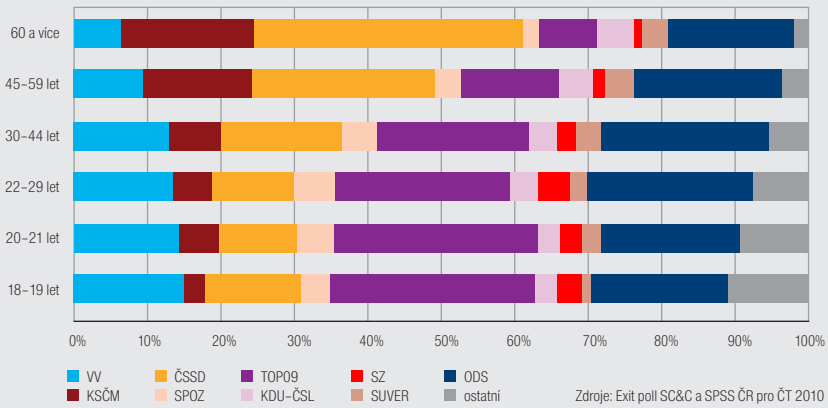

Zdroje: Exit poll SC&C a SPSS ČR pro ČT 2010

K 31. BŘEZNU 2013

se do něj zapojilo něco přes 20 tisíc lidí, k datu 30. června, které představovalo deadline pro občany starší 35 let, se účast přibližně ztrojnásobila. Porovnáme-li si tento počet s počtem voličů v mladších věkových kategoriích, dojdeme k jasnému závěru. Ani mezi mladšími voliči pravicové strany s penzijní reformou nezabodovaly.

Není zde prostor pro hloubkový rozbor problematických míst v obsahu i formě penzijní reformy (komunikaci se konečně věnuje samostatný text Marka Buchty), o tom, jak zejména v těchto voličských skupinách reforma rezonovala, však nejlépe svědčí účast lidí ve druhém pilíři. K 31. březnu 2013 se do něj zapojilo něco přes 20 tisíc lidí, k datu 30. června, které představovalo deadline pro občany starší 35 let, se účast přibližně ztrojnásobila. Porovnáme-li si tento počet s počtem voličů v mladších věkových kategoriích, dojdeme k jasnému závěru. Ani mezi mladšími voliči pravicové strany s penzijní reformou nezabodovaly. Málo na tom mění fakt, že proti reformě od počátku jasně vystoupila ČSSD, jež deklarovala zrušení druhého pilíře po případném převzetí moci. Jistě svou roli hrál i – dnes shodou okolností premiér – Jiří Rusnok, který ještě coby předseda představenstva penzijního fondu ING (a zároveň prezident Asociace penzijních fondů ČR) odpískal účast tohoto velkého hráče na druhém pilíři.

HLAVNĚ NE PENZIJNÍ REFORMA

Vylučovací metodou jsme tak došli k jasnému závěru. Jestliže se penzijní reforma kromě svých dopadů na veřejné finance měla stát i klíčem k pokračování solidních volebních výsledků občanské pravice, můžeme hovořit o velkém neúspěchu. Pravice se tak nyní, v době kampaně k předčasným volbám, nejenže nemůže opřít o žádný hmatatelný úspěch této agendy, ale dokonce musí mít velmi oprávněný strach, aby se právě ona nestala velkým volebním tématem. Pak by totiž porážka mohla mít opravdu fatální podobu.

Až druhý pilier

Starnutie obyvateľstva, nízka miera zamestnanosti a privysoké dôchodkové nároky sú známe dôvody, ktoré štátne dôchodkové systémy v Európe posielajú už dnes do červených čísel. Obľúbeným, a nadnárodnými inštitúciami tipu Svetovej banky, propagovaným riešením bolo zavedenie sporivého II. piliera, ktorý presúva časť daní (odvodov) na súkromné účty sporiteľov. Súčasná, už viac ako 5 ročná kríza, toto riešenie poriadne prevetrala.

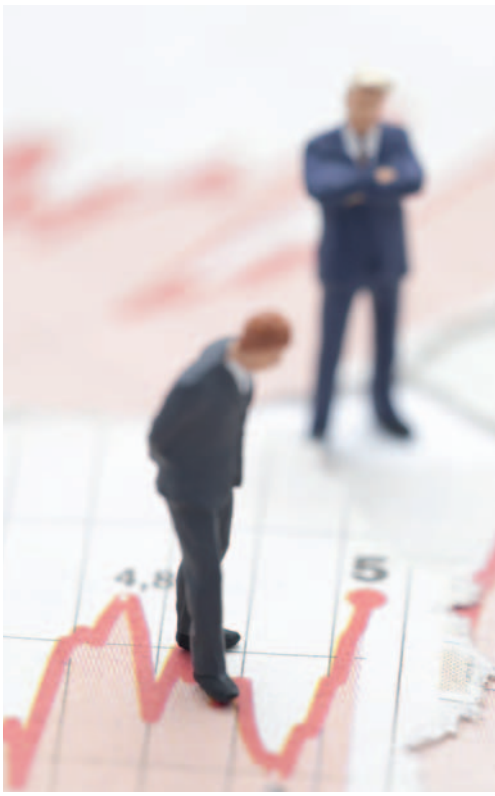

RADOVAN ĎURANA | Autor je ekonom a analytik Institutu ekonomických a spoločenských analýz v Bratislavě (INESS)

Najprv to boli prudké poklesy akciových trhov, s ktorými nerátal ani najčernejší scenár fondových manažérov. Popularitu sporenia a investovania mali zvyšovať príklady z histórie, udávajúce 6–8% ročné zhodnotenie za posledných 30–40 rokov. Kríza, ktorá ešte neskončila, prepíše historické tabuľky a stratenú dôveru v akciové trhy bude verejnosť hľadať pekných pár rokov.

Poklesy sú však prirodzenou súčasťou investovania, a krajiny ako Holandsko s podstatne dlhšou históriou sporenia na dôchodok, môžu nad súčasnými problémami mávnuť rukou. Ďaleko väčším rizikom investovania je totiž politické riziko, ktoré je nepredvídateľné a môže mať pre samotné sporenie fatálne následky. A práve politici rozkývali II. pilier v strednej Európe viac, ako poklesy na trhoch.

TOTÁLNA NEISTOTA

Slováci si začali v druhom pilieri sporiť pred deviatimi rokmi. Za ten čas zažili: predĺženie minimálnej doby sporenia, trojnásobné otvorenie II. piliera, regulácie obmedzujúce výnosnosť fondov, razantné zníženie výšky odvodu do piliera, dvakrát zrušený povinný vstup do II. piliera, presun z akciových do dlhopisových fondov a dalo by sa pokračovať. Neistotu v II. pilieri výborne ilustruje slovník, ktorý dnes používajú správcovia úspor. Namiesto vety „v II. pilieri si môžete sporiť“ používajú spojenie „podľa súčasného znenia zákona si môžete sporiť“.

I napriek častým zmenám zákona o sporení, druhý pilier na rozdiel od Maďarska stále existuje. Tam vláda pohrozila sporiteľom stratou štátneho dôchodku, ak sa nevrátia do priebežného piliera. Hoci Európsky súdny dvor takýto postup nakoniec „zakázal“, spo-

© Jakub Krechowicz – Fotolia.com

ritelia radšej prestúpili, ostalo len 70 tisíc skalných. Do toho prišla správa z Poľska, ktoré sa chystá skartovať vlastné dlhopisy na účtoch sporiteľov náhradou za štátny dôchodok. A zároveň vláda pripravuje kroky na redukciu sporiteľov. Oba tieto príklady sú ilustráciou zásadného nedostatku II. piliera – je zriadený politikmi, ktorí presun odvodov na účty sporiteľov stále vnímajú ako výdavok, ktorý znižuje ich aktuálne zdroje na utrácanie, rozdávanie. Budú naň vždy nazerať ako na hotovostnú rezervu, na ktorú je možné siahnuť, a aj z tohto dôvodu je II. pilier tzv. „second best“ riešenie. Zníženie odvodov spojené so znížením budúcich štátnych dôchodkov, ale zároveň vlastná zodpovednosť občanom za budúce úspory, by bolo iste lepším riešením.

Ak teda k negatívnej nálade v regióne, pridáme hrozby hlavnej opozičnej strany a obrovský tretí pilier, II. pilier to už nemohol mať v Čechách asi ťažšie. Pritom ide o jeden z „menších“ pilierov, z pohľadu výpadku verejných financií. Prevádza 3% z odvodov, kým slovenský dnes 4%, ktoré stúpnu na 6% do roku 2024 (pôvodne 9%). Do II. piliera je dobrovoľný vstup, čo podstatne znižuje jeho veľkosť, význam aj potenciál odľahčenia deficitného I. piliera. Za 8 mesiacov podpísalo v Česku zmluvu zhruba 100 tisíc sporiteľov, žiadna spoločnosť ešte nedosiahla zákonný limit 50 000. Vláda pritom predpokladala minimálne 5krát vyšší záujem, čo sa nedá nazvať inak ako prílišný optimizmus. Slovenské čísla naznačujú, že len 10–15 % potenciálnych sporiteľov využije túto možnosť. Spustenie II. piliera bolo na Slovensku spojené s povinným vstupom, čo garantovalo príliev sporiteľov a podstatne zvyšovalo motivácie správcov fondov investovať do ich náboru. Výsledkom je stále zhruba 1,3 mil. sporiteľov a i napriek návratu 240 tisíc sporiteľov je na účtoch viac ako 140 mld. Kč. České Ministerstvo práce teraz predpokladá ročnú dotáciu výpadku odvodov v prvom pilieri 400 až 600 mil. Kč, slovenská vláda musí v tomto roku zdaniť občanov o 10 mld. Kč, aby bolo dosť zdrojov na dôchodky.

Podstatný rozdiel je ešte aj v dodatočnom príspevku. Slovenskí sporitelia sa môžu dobrovoľne rozhodnúť, koľko si budú prispievať, pričom daňovo zvýhodnené sú len 2% aj to len do roku 2016. Českí sporitelia si daňovo zvýhodnené 2% prispievať musia. Práve dobrovoľné príspevky sú často považované za pomyselnú prekážku možného znárodnenia úspor. Ale že by budúci českí politici nevedeli rozdeliť celok na dve a tri pätiny?

ZÁSADNÝM PROBLÉMOM

štátom zriadeného druhého piliera bude vždy skutočnosť, že politici považujú vklady na účty sporiteľov za „ich“ dane, ktoré neskončili vo verejnej pokladnici.

Slovenskí správcovia musia ponúkať minimálne dva fondy, z toho ten dlhopisový garantuje vložené úspory (správca musí dorovnať z vlastného, ak zaznamená stratu). Fondy u českých správcov garantované nie sú, v ponuke však musia byť 4 fondy. Výhodu slovenského II. piliera je možnosť ponúkať indexový fond, ktorý umožňuje sporiteľom investovať do „trhov“ a tým eliminovať riziko neúspešnej aktívnej správy úspor. Spoločným znakom sú relatívne nízke poplatky za správu fondov ako aj možnosť rozdeliť úspory do viacerých fondov.

Posledným dôležitým faktorom II. piliera je výplata úspor. Na Slovensku už v roku 2015 budú brať prví sporitelia dôchodok z II. piliera (minimálna doba sporenia je 10 rokov). Okrem kúpy anuity (doživotného dôchodku) zatiaľ v zákone existuje aj možnosť vybrať si časť úspor v hotovosti, ak anuita dosiahne minimálne 0,6 násobku platného životného minima. Takáto možnosť v ČR nie je. Oba systémy by mali umožňovať kombináciu anuity a pozostalostného dôchodku.

ROZDIELY SÚ MARKANTNÉ

Medzi II. piliermi bratských krajín existujú rozdiely, ale tie sú v kontexte deficitných prvých pilierov skôr nepodstatné. Druhý pilier len v malej miere obmedzí tieto deficity, pričom jeho budúcnosť nie je ružová. Zásadným problémom štátom zriadeného druhého piliera bude vždy skutočnosť, že politici považujú vklady na účty sporiteľov za „ich“ dane, ktoré neskončili vo verejnej pokladnici. Preto bude druhý pilier medzi prvými na rane, keď príde na znižovanie deficitu či už formou zníženia odvodov do druhého piliera, alebo jeho kvázi znárodnením, tak ako k tomu práve došlo v Poľsku.

Chilský **zázrak v ČR?**

Možné důsledky plného opt-outu

Chile jako první země zavedla a pro ostatní vyzkoušela takzvaný plný opt-out, tedy plné vyvázání se z průběžného systému financování penzí (PAYG) a přesměrování části prostředků na povinné kapitálové účty (2. pilíř).

V. Klaus, bývalý prezident ČR, a S. Piñera, současný prezident Chile

PETR BRABEC | Autor je ekonom, doktorand na Národohospodářské fakultě VŠE se specializací na penzijní systémy

Stalo se tak v půlce roku 1981 pod vedením známého liberálního ekonoma José Piñery (bratra současného prezidenta Chile). Do roku 2003 bylo možné investovat jen v jednom investičním plánu. V tomto období bylo průměrné roční reálné zhodnocení okolo 10 %. Od roku 2003 byly fondy rozděleny na 5 investičních plánů podle rizika a průměrné roční reálné zhodnocení bylo mezi 3,5–6,6 %. Důvodem pro toto snížení byla zejména finanční krize v roce 2008 a hospodářská krize 2011. Dopady přechodu na státní rozpočet nebyly výrazné, když již od roku 1977 se kumuloval finanční polštář na financování reformy, a to zejména administrativními úsporami a částečně také privatizací. Problémem systému je aktuálně diskutovaná neúčast OSVČ. Celkově se chilský experiment však považuje za velmi úspěšný a stabilní.

ČESKÁ REPUBLIKA VE ŠLÉPĚJÍCH CHILSKÉ REFORMY?

V diskurzu o možných změnách penzijního systému v ČR se tak nabízí možná aplikace (zkopírování) chilského modelu, což jsem si dovolil zanalyzovat. Česká republika má několik odlišností pro tento proces. Především se jedná o velmi silný sociální stát, díky čemuž bylo v analýze zvoleno jako procento odvodů jednotných 25,7 % oproti 13,4 % v Chile (také z důvodu relevantního porovnání s PAYG). Nejzásadnější rozdíl je však politický. Za generála Pinocheta panovala diktatura, tedy nebyl nikdo, kdo by po pár letech systém zrušil/znárodnil. Pochopitelně, a díky bohu, tento požadavek na zemi s režimem neumožňujícím opozici nemůže Česká republika nikdy splnit, proto by vždy hrozilo znárodnění, které proběhlo před pár dny v Polsku (ač jen částečné).

PLNÝ OPT-OUT SE ÚČASTNÍKŮM A STÁTNÍMU ROZPOČTU VYPLATÍ, POKUD...

Pro porovnání mezi současným průběžným a povinným kapitálovým systémem penzí je použit takzvaný hrubý náhradový poměr (poměr mezi posledním hrubým příjmem jedince a jeho následnou penzí). Často je tento poměr vykazo-

ván jako jedno číslo, což je však velké zjednodušení celé problematiky. Často se prezentovalo (MF, MPSV) magické číslo 25 %. Tento poměr signalizující jen 1/4 důchodu oproti předchozí mzdě v zaměstnání je dlouhodobou předpovědí při zachování PAYG systému při vyrovnaném důchodovém účtu. Pokud ale rozklíčujeme náhradový poměr podle příjmových skupin, jde o úplně jiná čísla k porovnání. PAYG by jedinci narozenému v roce 1987 s délkou aktivních pracovních úvazků 43 let a platem okolo poloviny průměrné mzdy přinesl důchod ve výši 50 % z předchozí mzdy, a to při zakomponovaném snížení kvůli vyrovnání důchodového účtu, což je ale stále dvakrát tolik než průměrných 25 %. Toto však platí i u jedince s průměrnou mzdou, kde by jeho náhradový poměr při vyrovnaném důchodovém účtu dosahoval 31 %, což je o plných 5 p. b. více než magická pětadvacítka. Tento fakt měl dokázat, že zjednodušení, které provázelo diskuzi o druhém pilíři, bylo dosti zavádějící.

Z výše uvedeného plyne, že plný opt-out, či zjednodušeně druhý pilíř, se vyplatí pouze bohatším jedincům. S dvojnásobkem průměrné mzdy by účastníkovi stačil reálný výnos na nule, tedy 0 % p. a. Lidé mající průměrný plat by museli již spoléhat na zhodnocení svých prostředků v průměru okolo reálných 1,6 % p. a., a to jen pro dorovnání na náhradový poměr při vyrovnaném důchodovém účtu u PAYG. Nižší příjmové skupiny by pak graduálně vyžadovaly vyšší zhodnocení, jelikož plný fondový systém v sobě nemá implicitně zakomponovaný princip solidarity. Pro občany se mzdou aktuálně okolo 12 tisíc hrubého by znamenal výhodný fondový systém nutnost zhodnocení ve výši minimálně okolo reálných 4 % p. a., což je při stávající dlouhodobé inflaci okolo 6–7 % p. a. nominálních. Penzijní/investiční společnosti však v ČR těchto čísel ani zdaleka nedosahují, když se jejich výnosnost pohybuje okolo 2–4 % p. a.

Co na opt-out státní rozpočet? Přechod by vytvářel deficity až do roku 2073 daleko vyšší než ty, které vytváří současný systém. V prvním roce by se deficit důchodového účtu PAYG skokově zvýšil z aktuálních 0,5 % HDP na 4,3 % HDP. V letech 2033–2063 by pak finanční náročnost přechodu kulminovala okolo každoročního deficitu 8–9 % HDP. Přechodová fáze by kumulovaně stála okolo 3–5násobku HDP roku 2086, ve kterém by byla dokončena. Toto pro zajímavost představuje něco okolo 100–170 biliónů dnešních korun.

Graf 1 Porovnání FF × PAYG vyrovnaný rozpočet

Náhradový poměr × zhodnocení p. a. pro jednotlivé příjmové skupiny, porovnání s PAYG pro jednotlivce, kteří jsou v FF systému nepřetržitě s 2 lety kumulované nezaměstnanosti

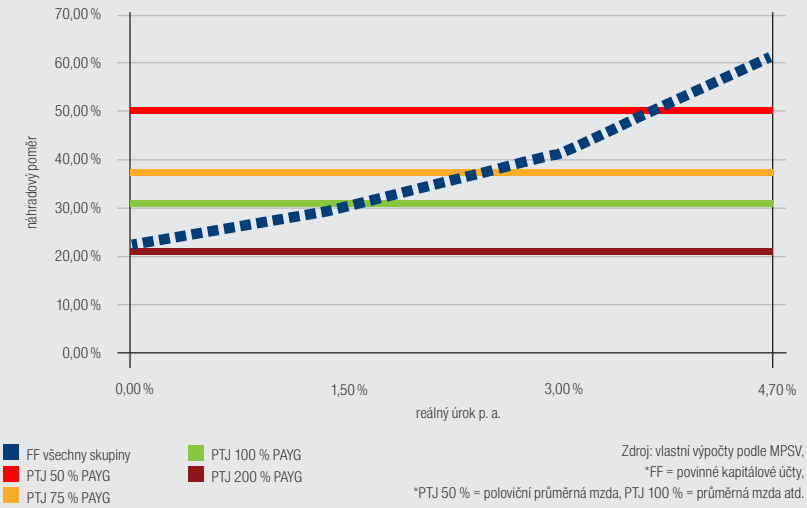

Zdroj: vlastní výpočty podle MPSV,
*FF = povinné kapitálové účty,
*PTJ 50 % = poloviční průměrná mzda, PTJ 100 % = průměrná mzda atd.

Tabulka 1 Náhradový poměr plátce do FF celý život, nepřerušovaně, podle míry zhodnocení

reálné procento úročení p. a.	náhradový poměr FF
0 %	22,58 %
1 %	27,21 %
2 %	33,25 %
3 %	41,20 %
4 %	51,75 %
5 %	65,86 %
6 %	84,86 %
7 %	110,60 %
8 %	145,62 %
9 %	193,50 %
10 %	259,16 %

Zdroj: vlastní výpočty podle MPSV

SKRYTÁ HRA S ČÍSLY ANEB ROZDÍL MEZI 10 % P. A. A 1 % P. A. JE...

Největší hra s čísly je při pohledu na přiloženou tabulku, která počítá hrubý náhradový poměr penzisty při různých úrovních každoročního reálného zhodnocení. Pokud totiž vezmeme chilské historické reálné zhodnocení mezi lety 1981 až 2003 10 % p. a., dostaneme náhradový poměr 259 %, což znamená, že by penzista měl důchod dvaapůlkrát vyšší jak svůj poslední plat. Toto je hezká představa. Co se však stane v pravděpodobnější situaci okolo 0–1 reálného procenta p. a.? Náhradový poměr bude právě na úrovních okolo magické 25% míry, kterou MF strašilo při zachování PAYG systému.

Aneb, platí otřepané: „Co funguje někde, neznamená, že bude fungovat jinde."

Založeno na: Brabec 2013, Aplikovatelnost chilské penzijní reformy na český důchodový systém, http://www.vse.cz/vskp/34309_aplikovatelnost_chilske_penzijni_reformy_na_cesky_duchodovy_system

Šedí panteři evropské politiky

Změna demografické struktury evropských či šířeji západních společností se neprojevuje pouze v nutnosti hledání nových řešení pro důchodový systém. Nárůst počtu i podílu lidí v důchodovém věku má svůj vliv i na politiku.

Karl Erjavec, předák slovinské DeSUS

PETR SOKOL | Autor je politolog, přednáší na CEVRO Institutu, řídí CEVRO Revue a pravidelně přispívá do dalších českých médií

DŮCHODCOVSKÉ STRANY ROSTOU POMALU, ALE JISTĚ

Změna demografické struktury evropských či šířeji západních společností se neprojevuje pouze v nutnosti hledání nových řešení pro důchodový systém. Nárůst počtu i podílu lidí v důchodovém věku má svůj vliv i na politiku. A nejde jen o to, že se „důchodová" témata stávají středobodem předvolebních diskuzí i politického rozhodování. V řadě zemí Evropy totiž začínají vyrůstat politické strany orientované na zájmy důchodců.

LUCEMBURSKÝ PŘEDVOJ

Vůbec prvním příkladem úspěšné důchodcovské strany, která v Evropě vstoupila do parlamentu, byla aktivita vzešlá z lucemburských protestů v březnu 1987. Tehdy se demonstrovalo za rovnoprávnost v důchodech, protože v Lucembursku měli státní zaměstnanci důchody ve výši pěti šestin posledního platu, zatímco lidé v soukromém sektoru pobírali nižší penze. Na základě protestů vznikla strana s krkolomným názvem Akční výbor 5/6 pro všechny, která ovšem hned první účast v parlamentních volbách v roce 1989 proměnila v téměř 8 procent a ve 4 z celkem 60 křesel. Od té doby jsou její poslanci nepřetržitě zastoupeni v lucemburském parlamentu. V prvních letech se strana profilovala jako vysloveně „one-issue-party" – tedy strana, která v politice řeší jediné téma, v tomto případě rovnost důchodců. Její požadavky se jí podařilo v roce 1998 prosadit a strana musela již pod novým názvem Akční výbor pro demokracii a rovnost důchodů (ADR) hledat nový smysl existence. ADR se proto předefinovala na protestní stranu s konzervativními sociálními hodnotami, liberálním ekonomickým programem a umírněným euroskepticismem. Přes tuto změnu, kterou doprovázela další úprava názvu až na dnešní Alternativní demokratická reformní strana, zůstávají důchodci klíčovou volební bází ADR a straně oprávněně patří titul historicky první úspěšné „šedé" strany v Evropě.

ŠEDÁ VLNA

Proč „šedé“? Tato barva se vžila pro důchodcovské strany v zemi posedlé přiřazováním barev jednotlivým politickým proudům – v Německu. Tam stála u zrodu strany „Šedí“ bývalá poslankyně strany zelených Trude Unruhová v roce 1989. Šedí vznikli jako stranické křídlo už od roku 1975 existující organizace německých důchodců, zvané Šedí panteři. Šedí se nikdy nedostali ani do spolkového sněmu, ani do žádného ze zemských sněmů, přesto pravidelně překračovali hranice pro zisk státního příspěvku a přežili po několika transformacích v politice jako mimoparlamentní síla dodnes. Určitým paradoxem pak je, že Šedí dokonce měli mládežnickou organizaci Mladí a šedí.

Své poslance získali následně i portugalská Strana národní solidarity a nizozemské formace Svaz 55+ či Všeobecný svaz starých (AOV). Ve východní části Evropy uspěli důchodci třeba v Chorvatsku nebo v Rusku.

Tyto příklady dobře ukazují, že důchodcovským stranám se daří hlavně tam, kde není vstup do parlamentu omezen nebo hranice je nízká (třeba Nizozemsko). Nejznámější česká „šedá“ strana – Důchodci za životní jistoty (DŽJ) – dosahovala ve volbách výsledky vyšší než třeba nizozemské důchodcovské subjekty, ale na rozdíl od nich nikdy nepronikla do národního parlamentu. DŽJ dodnes zůstává v povědomí snad jen díky sázce jejího bývalého předsedy Kremličky, který musel v televizi po volbách v roce 1998 sníst brouka potemníka, protože před volbami vysoké preference nakonec u volebních uren spadly pod 5 procent a DŽJ zůstali za branami Sněmovny. Přesto platí, že DŽJ dosáhli ve třech volbách v 90. letech přes 3 % hlasů a byli díky tomu jednou z nejsilnějších „šedých“ formací své doby.

Zajímavý je v tomto srovnání také příběh polských důchodců, kde to vypadalo, že se levicová důchodcovská strana KPEiR může dostat v roce 1997 do Sejmu. Pravice na to zareagovala rychlým tahem, kdy iniciovala vznik strany s jen nepatrně jiným názvem KPEiR Polské republiky a důchodcovské hlasy se tím rozdělily a obě strany zůstaly po volbách mimo parlament. Polský případ hodně pomáhá v odpovědi, zda jsou důchodcovské strany spíše levicové nebo pravicové. Zatím se zdá, že „šedé“ formace se snaží profilovat jako strany s heslem „ani vpravo, ani vlevo“. Více z nich ovšem spíše tenduje k politické levici, což vyplývá z voličské skupiny, o kterou se opírají. V první řadě ale platí, že to jsou strany generační, podobné starým stavovským či profesním stranám, které v politice bojují za zájmy svých politických „klientů.“ Za tímto cílem jsou schopné se spojit s levicí i pravicí.

„ŠEDÉ“ FORMACE SE SNAŽÍ PROFILOVAT

jako strany s heslem „ani vpravo, ani vlevo“. Více z nich ovšem spíše tenduje k politické levici, což vyplývá z voličské skupiny, o kterou se opírají. V první řadě ale platí, že to jsou strany generační, podobné starým stavovským či profesním stranám, které v politice bojují za zájmy svých politických „klientů“.

DŮCHODCOVŠTÍ MINISTŘI

Dobře to je vidět na příkladu zatím nejúspěšnější evropské důchodcovské strany – Demokratické straně důchodců Slovinska (DeSUS), která nejenom že zasedá od roku 1996 nepřetržitě ve slovinském parlamentu, ale poslední desetiletí si dokonce pravidelně drží zastoupení ve vládě. Strana pod vedením bývalého ombudsmana Karla Erjavce střídá účast v pravicových a levicových vládních koalicích a vždy něco získá pro své voliče. Její šéf to díky roli jazýčku na vahách už dotáhl dokonce ke klíčovým pozicím ministra obrany nebo zahraničí (ten vykonává právě teď). Osoba Erjavce je vůbec typická pro důchodcovské strany, protože tento politik byl historicky nejprve pravicovým křesťanským demokratem, pak levicovým liberálním demokratem, a až pak si „vzpomněl“ na potřebu bránit zájmy důchodců a prosadil se s DeSUS do zmíněné pozice slovinského „jazýčku na vahách.“ Díky DeSUS se také jednu chvíli zdálo, že Slovinsko se stane Mekkou generačních stran, protože úspěch DeSUS dokonce vedl ke vzniku „zrcadlové“ Strany mladých Slovinska, která se ovšem do parlamentu dostala jen jednou. Později sice „zezelenala“, ale už se na výsluní nevrátila.

AGENT-DŮCHODCE

Své „důchodcovské“ ministry měly také strany v Izraeli a v Srbsku. V Izraeli uspěla po několika marných pokusech strana Důchodci Izraele do Knessetu ve volbách 2006 a s téměř šesti procenty získala sedm křesel ze 120 v Knessetu. Díky nim dokonce strana se zkratkou GIL vstoupila do koaliční vlády a získala dvě ministerstva – rezorty důchodců a zdravotnictví. Za úspěchem strany GIL paradoxně stál fakt, že strana v těchto volbách získala mnohé hlasy mladých, kteří to brali jako protestní volbu. Pomohlo také to, že lídrem byl tehdy Rafi Eitan – legenda izraelské tajné služby, která se podílela i na poválečném zatčení Adolfa Eichmanna. GIL ovšem musel výměnou za účast ve vládě slíbit, že se sloučí s vládní Kadimou, a z politiky fakticky zmizel.

Naopak Strana sjednocených důchodců Srbska (SUPS) koaličního spojení využila a ve spojení s postkomunistickými socialisty dvakrát vstoupila do parlamentu. Jako vládní straně se jí dokonce podařilo zabránit snížení důchodů a prosadit, že se úsporná opatření přenesla jen na ne-důchodce. To je další důkaz toho, že důchodcovské strany jsou typickými „stavovskými“ stranami.

Se stoupajícím počtem starších lidí lze očekávat, že zejména v zemích, kde je jednodušší vstup do parlamentu, mohou „šedé“ důchodcovské strany narůstat.

Komunikace penzijní reformy

Osud penzijní reformy vytváří smutnou paralelu k osudu Nečasovy vlády. Na začátku velké naděje a relativní důvěra občanů. Na konci zmar a blamáž.

MAREK BUCHTA | Autor je marketingový konzultant

MARKETINGOVÝ NEZDAR S NEPŘÍJEMNÝMI DŮSLEDKY I DO BUDOUCNA

Úpravy penzijních systémů jsou nezbytné a jsou prováděny průběžně v mnoha zemích světa. Je to problematika nesmírně komplexní odborně a složitá politicky i komunikačně. Současně je ale poměrně dobře zmapovaná. Ze světa je známo množství příkladů dobré i špatné komunikace reforem. O samotné nutnosti včasné a kvalitní komunikace takto složitých změn již snad nikdo nepochybuje ani u nás. Přesto minulá vláda tento úkol podcenila.

Zatímco na podzim roku 2010 ještě více než polovina obyvatel souhlasila s vyvedením části peněz z průběžného systému důchodového pojištění do soukromých fondů, koncem roku 2012 to bylo již pouhých 6%. To je dramatický výsledek nezvládnuté první části komunikační kampaně. Na tu závěrečnou si ještě vzpomenete. Webová stránka byla naplněna materiály. Televizní spot byl úsměvný a Jan Antonín Duchoslav alias Viki Cabadaj je sympaťák. Facebooková stránka zřízena. PR oddělení uspořádalo tiskové konference a kulaté stoly. Byly vytištěny informační letáky a manuál. Všichni se snažili, jak mohli. Možná, že nějaká odborná firma v budoucnu vypracuje evaluaci, která kladně vyhodnotí výrazné zvýšení některých důležitých sledovaných parametrů. V praxi to ale dopadlo jinak.

Nesvádějme všechno ale výhradně na špatnou komunikaci. Zejména politici mívají tendenci vytrhovat tuto složku z komplexního marketingového mixu. Věří, že jim úspěch přinese nějaká geniální agentura, kampaň nebo slogan. To je ale velký omyl – pokud nemáte kvalitní a správně nastavený produkt, nepomůže vám ani sebelepší kampaň. Reformu mezitím občané odhlasovali svými hlavami. Pokud ji nezruší budoucí vláda úplně, bude nutné napravit řadu napáchaných škod. V oblasti komunikace to půjde obtížně. Kdokoli další se do toho bude chtít pustit, bude nejprve muset překonávat bariéry z minulé kampaně a vybudované negativní mínění.

NEVHODNÉ ČASOVÁNÍ

„Rozjíždíme kampaň až teď, protože podle vypracované studie se spousta lidí rozhoduje až na poslední chvíli, takže by bylo zbytečné vynakládat peníze dříve," prohlásil v dubnu 2013 tehdejší premiér Nečas. Tato věta názorně demonstruje zásadní komunikační chybu – nevhodné časování kampaně. Ve skutečnosti je potřeba „odpracovat" podstatnou část mnohem dříve (viz obrázek pyramidy cílů komunikační kampaně). České kampani se tuto pyramidu podařilo nechtěně postavit doslova na hlavu. Usilovně se snažili o prodej produktu, jehož důvěra klesla téměř k nule.

Kampaň měla mít zcela jiné časování ještě z dalších důvodů. Jedním z nich je dlouhodobé komunikační tabu, které v této oblasti panuje. Kromě několi-

ka málo použitelných webových kalkulaček odvedl nějakou práci paradoxně bulvár Blesk svými články na téma Hledáme nejbohatšího důchodce. Kolik bude můj důchod? Na čem závisí? Mají nějaké skupiny obyvatel vyšší důchody než jiné? Proč? Tato témata zůstávají ze strany státu dlouhodobě tabu. Nezměnilo to ani dlouhé období pravicových vlád. Stát udělal velmi málo, aby celou oblast demytizoval. Víte, že existuje možnost požádat o „Informační osobní list důchodového pojištění"? Není to ale nijak jednoduché, musíte pátrat, neexistuje na to žádný formulář ani možnost požádat přes e-podatelnu. Inspirací ze světa může být švédská Oranžová obálka (Orange kuvertet). Každoroční výpis obsahuje rekapitulaci ročních odvodů, celkové shrnutí penzijního konta a odhad výše budoucího důchodu. Obálka je velmi výrazná, dává tvář celému systému a navíc umožňuje přidání dalších personifikovaných informací.

Možná se zeptáte, proč uvádím jako příklad zastaralou, jednosměrnou a relativně drahou komunikaci pomocí poštovní obálky. Vše lze přece v dnešní době umístit mnohem levněji na webu. Souvisí to s postupným budováním znalostí i důvěry a zejména s jednou ze základních vlastností služeb – jejich nehmatatelností. U služby v podobě penzijního systému to platí dvojnásob. Jakýkoli materiální důkaz (anglicky „physical evidence") je vysoce žádaný a poskytuje klientům oporu a důkaz o stabilitě systému. Navíc máte unikátní možnost individuální komunikace. A web pro zvídavější nakonec k obálce bez problémů můžete doplnit.

NUTNOST PROMYŠLENÉHO CÍLENÍ KAMPANĚ

Kdo se snaží mluvit ke všem, neoslovuje nikoho. Právě nerespektování tohoto pravidla již vedlo k neúspěchům v jiných zemích. Příliš široce nastavené systémy a necílená komunikace musely být postupně nahrazovány mnohem promyšlenějšími cestami k oslovení jednotlivých skupin obyvatel. Populární internetová média zde nejsou všelékem – valná většina komunikace bude namířena na střední a starší generaci, často i skupiny méně finančně gramotných a méně informovaných lidí. Správné cílení pomůže jak k lepšímu nastavení konkrétních sdělení, tak k rozumnému výběru komunikačních médií. Obzvláště důležité je to v případech, kdy různé skupiny lidí mají odlišné možnosti a motivaci pro vstup do systému. Česká kampaň na tento aspekt víceméně rezignovala. Symbolem se stal benzin, který vám dojde. Autem přece jezdíme všichni.

Graf 1 Pyramida cílů komunikační kampaně

PROBLEMATIKA SOUBĚHU KOMUNIKACE STÁTU A SOUKROMÝCH FINANČNÍCH INSTITUCÍ

Významnou komplikací pro kampaně tohoto typu je nutnost koexistence dvou typů komunikace – státních a privátních bankovních domů, které službu poskytují. Zástupci Asociace penzijních fondů si u Petra Nečase stěžovali na špatnou komunikaci ze strany státu. Penzijní fondy naopak vzhledem k nejasnostem a vysoké míře rizika váhaly se spuštěním náborových kampaní a spustily je až po definitivním vstoupení reformy v platnost (od 2. ledna 2013). Do té doby byly dokonce pochybnosti o zákonnosti případných kampaní.

Stát měl na komunikaci mnohem méně finančních prostředků než soukromé firmy. Do jisté míry se spolehl na to, že kampaně penzijních fondů věc lidem dovysvětlí. To je ale zcela zásadní omyl. I když se v první fázi (před samotným spuštěním) o to některé finanční domy upřímně snažily v podobě PR akcí, v roce 2013 již vypukl klasický konkurenční boj. Situace je obdobná u všech produktů, kde vlastně není jasný rozdíl mezi jednotlivými nabídkami. Bojová linie se posune od argumentů k tomu, kdo uloví Genzera se Suchánkem, nebo na hrubě zjednodušená hesla (3+2 nebo jedenapůlnásobek vkladu). Objektivní parametry – jako třeba výnosnost jednotlivých investičních strategií – komunikovat nelze. Fondy nedávají a ani nemohou dávat žádnou jistotu zisků. Jak dobře ví každý, kdo někdy investoval: minulá výkonnost fondu nedává garanci budoucích výsledků. Zejména v časovém horizontu tohoto produktu a ve spojení s praktickou nemožností se ze smlouvy vyvázat. Tato vazba se v konečném důsledku nevyplatila ani státu, ani soukromým firmám. Stát bude muset řešit, jak dál s celým projektem, naopak soukromé společnosti to, jak rozložit vysoké transakční a marketingové výdaje mezi nízký počet klientů, které se jim zatím podařilo nasbírat.

Český bankovní sektor, důvěra **nebo rozpolcení?**

Co je vlastně český bankovní sektor, když žádná banka v ČR nepatří českému vlastníkovi? Jedná se pouze o dceřinné společnosti nebo pobočky zahraničních bank. To se týká i bank, které původně založil český stát, ale později byly privatizovány a dnes patří zahraničním vlastníkům či skupinám: Česká spořitelna = Erste Bank, Komerční banka = Société Générale, ČSOB = KBC...

ALICE POSPÍŠILOVÁ | Autorka je politoložka, spolupracovnice CI Consult & Research

Otázka bankovního sektoru je v poslední době velmi zmiňována, především z důvodu vysokých poplatků, které si banky v ČR účtují. V roce 2009 zveřejnila Evropská komise studii, kde bylo uvedeno, že ČR má sedmé nejvyšší bankovní poplatky v Evropské unii.

Na základě zlomového rozsudku německého soudu z června 2011 o vrácení úvěrového poplatku klientovi vyvstala v ČR vlna protestů proti bankám a jejich poplatkům. Kritizovány jsou zejména poplatky u spotřebitelských úvěrů a hypoték.

POPLATKY ZPĚT A JINÉ INICIATIVY

Tento problém vyústil již tak daleko, že v ČR vznikla skupina lidí, která se sdružuje pod názvem „poplatky zpět". Známý advokát Petr Toman svou spolupráci s Poplatkyzpet.cz komentuje takto: „Služba Poplatkyzpet.cz je projekt, který vznikl na základě množících se případů jednotlivých klientů bank usilujících o navrácení svých úvěrových poplatků. Cílem služby Poplatkyzpet.cz je efektivně pomoci spotřebitelům získat zpět úvěrové poplatky, které jim banky účtovaly neoprávněně. Společnost BSP Lawyer Partners a.s., která je provozovatelem služby Poplatkyzpet.cz, požádala naši advokátní kancelář Toman, Devátý & partneři o právní rozbor problematiky bankovních poplatků. Vzhledem k tomu, že v této věci již zastupujeme desítky klientů, rozhodli jsme se využít našich zkušeností a poskytnout projektu Poplatkyzpet.cz své právní služby."

Iniciativa nezůstává pouze v ČR, ale působí v celé Evropě. Evropská komise podala 8. 5. 2013 Návrh Směrnice Evropského parlamentu a rady o porovnatelnosti poplatků souvisejících s platebními účty, změně platebního účtu a přístupu k platebním účtům se základními prvky.

V důvodové zprávě tohoto dokumentu se mimo jiné uvádí: „... v zájmu posílení integrace EU s platebními účty je cílem tohoto návrhu zlepšit transparentnost a porovnatelnost informací o poplatcích za platební účty... Opatření zjednodušující porovnání služeb a poplatků nabízených poskytovateli platebních služeb a usnadňující změnu platebního účtu následně povedou ke snížení cen a zlepšení služeb pro spotřebitele."

DŮVĚRA
V BANKOVNÍ
sektor a spokojenost s jeho fungováním v čase narůstá, což je jistě dáno i tím, že české banky prošly poměrně solidně celou dosavadní érou finanční krize. Jak však ukazují nejen čísla z průzkumu, ale i jiné indikátory z praxe, tato důvěra a spokojenost jsou velmi křehkou záležitostí.

SPÍŠE PŘEVAŽUJE DŮVĚRA A SPOKOJENOST, ALE...

V květnu 2013 provedla společnost Ipsos kvantitativní výzkum, který se dotýkal právě otázky postojů občanů k českému bankovnímu sektoru. Výzkum byl prováděn ve všech 14 krajích České republiky. Byli osloveni lidé starší 18 let,

ženy i muži. K výzkumu bylo zrealizováno 1289 rozhovorů.

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaký postoj zaujímají dotázaní k českému bankovnímu sektoru. Oslovení lidé byli konfrontováni s otázkou důvěry v české bankovnictví a spokojenosti se službami českého bankovního sektoru. Dále výzkum zjišťoval, jaké produkty a služby lidé využívají u bank či jiných finančních ústavů a zda jim něco na těchto službách a produktech vadí.

Otázka důvěry v český bankovní sektor byla většinou respondentů ohodnocena spíše kladně. Špatné zkušenosti se zkrachovalými bankami a kampeličkami let převážně devadesátých již tolik neovlivňuje názory dotázaných. Starší lidé jsou ale přece jen mnohem opatrnější. Jejich důvěru české banky příliš nemají, mnozí v kategorii nad 70 let také na otázku odpovědět neuměli či nechtěli. Zároveň je potřeba si všimnout, že odpověď rozhodně ano, značící jasnou důvěru, použila necelá desetina respondentů, zatímco odpověď přesně opačnou – tedy silnou nedůvěru – 15 procent.

Související dotaz ohledně důvěry v banky na území ČR se dotýkal problému nabízených služeb. Také zde převážily kladné odpovědi, byť velmi spokojených je pouze osm procent. Také však ubylo jednoznačně nespokojených a převažující – i když v některých případech jen velmi těsně – spokojenost se táhne napříč věkovými kategoriemi.

VĚKOVÉ ROZDÍLY ZŮSTÁVAJÍ

Na českém trhu, a jistě i zahraničním, lze u bankovních ústavů objednat široké spektrum produktů a služeb. Jejich využívání se věnovala další část dotazníkového šetření. Z ní vyplývá, že drtivá většina Čechů má dnes nějaký účet u peněžního ústavu. Přesto zůstává nemalá část především seniorů, kteří odpověděli ve smyslu, že žádný běžný či sporožirový účet nemají. Nadpoloviční většina společnosti užívá platební kartu. Stále více klientů bank využívá nabídky stavebního spoření, životního pojištění nebo penzijního připojištění. Není neobvyklé, že lidé používají k platbě za služby či zboží bezhotovostní převody z účtu a používají k tomu internetové bankovnictví. Nehledě na to, že tuto službu si dnes vyžaduje vyspělost společnosti, lze tímto způsobem ušetřit i nemalé peníze. Proto se stále více lidí i v pokročilejším věku snaží tuto službu využívat.

Obyvatelé v produktivním věku, a to zejména ti, kteří potřebují bankovní služby ke své práci – živnostníci, podnikatelé –, využívají i jiných produktů bank. Jedná se o termínované vklady, podílové fondy nebo také GSM bankovnictví či jiné investiční produkty.

PROBLÉM JMÉNEM POPLATKY

Jak bylo uvedeno již výše, velkým problémem bankovního sektoru v ČR je otázka vysokých poplatků. Tomu také odpovídají výsledky šetření. Přes 80 % dotazovaných, kteří odpověděli, že mají jisté výhrady vůči službám bank, jmenovalo při otázce, co jim vadí, právě poplatky, jejich výši či některé specifické případy poplatků. Není náhoda, že z této otázky pramení i zajímavé úkazy, jako je např. každoroční anketa serveru bankovnipoplatky.cz o nejabsurdnější poplatek, jejímiž minulými vítězi byly poplatek za předčasně splácený úvěr (2011) či poplatek za zjištění zůstatku přes bankomat (2012).

Sečteno a podtrženo. Důvěra v bankovní sektor a spokojenost s jeho fungováním v čase narůstá, což je jistě dáno i tím, že české banky prošly poměrně solidně celou dosavadní érou finanční krize. Jak však ukazují nejen čísla z průzkumu, ale i jiné indikátory z praxe, tato důvěra a spokojenost je velmi křehkou záležitostí. České peněžní ústavy by na ní měly rozhodně dlouhodobě pracovat a zejména se vyvarovat jakýchkoli kontroverzních kroků či afér. Svou specifickou roli v tomto ohledu dozajista budou hrát i poplatky a přístup k nim.

Graf 1 Důvěra v český bankovní sektor

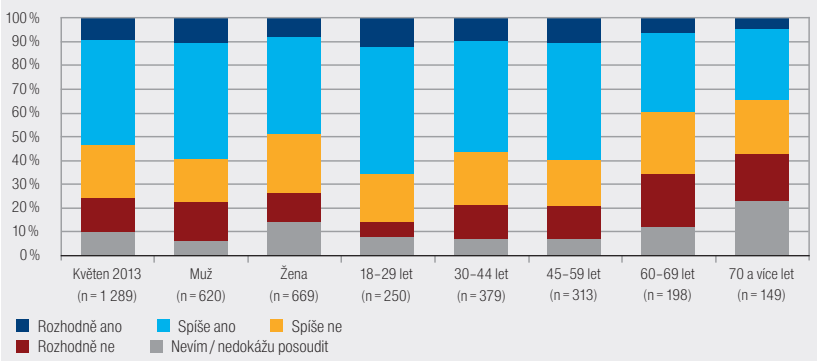

Graf 2 Spokojenost se službami českého bankovního sektoru

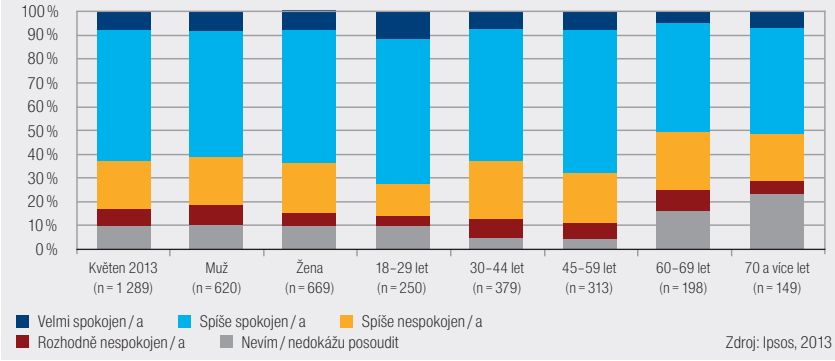

Zdroj: Ipsos, 2013

Zrušení nadstandardů ve zdravotnictví

Nedávným nálezem Ústavního soudu došlo mimo jiné ke zrušení právní úpravy umožňující připlácení za tzv. nadstandardy. Měli bychom se proto pozastavit u toho, proč došlo k jejich zrušení a jaké bude mít tento nález důsledky pro poskytování zdravotní péče v České republice.

LUBOŠ JEMELKA | Autor je právník a politolog. Přednáší na CEVRO Institutu a pravidelně publikuje zejména k problematice správního práva

OBECNĚ K ÚPRAVĚ NADSTANDARDŮ

S účinností od 5. srpna 2013 došlo nálezem Ústavního soudu ze dne 20. června 2013, sp. zn. Pl. ÚS 36/11 (č. 238/2013 Sb.), ke zrušení tzv. nadstandardů ve zdravotnictví. Ty byly zakotveny do § 13 zákona o veřejném zdravotním pojištění v prosinci 2011 (zákonem č. 298/2011 Sb.). Podle tohoto paragrafu existovala možnost připlatit si nadstandardní zdravotní

péči při zachování práva na zdravotní péči hrazenou z veřejného zdravotního pojištění. Podmínkou přitom muselo být, že zdravotní péče mohla být poskytnuta více způsoby se stejným terapeutickým účinkem. Ze zdravotního pojištění musela být tedy vždy hrazena tzv. „základní varianta“ zdravotní péče, která musela být „v souladu s účelným a hospodárným vynakládáním zdrojů veřejného zdravotního pojištění“. Pokud si někdo zvolil tzv. „ekonomicky náročnější variantu“ zdravotní péče, tedy nadstandard, musel si sám doplatit rozdíl mezi základní variantou, kterou hradila zdravotní pojišťovna, a cenou nadstandardu. Tyto nadstandardy pak byly vymezeny ve vyhlášce Ministerstva zdravotnictví č. 134/1998 Sb., ve znění pozdějších změn. Jejich seznam měl celkem 18 položek (lepší oční čočky, lehčí sádry, některá očkování apod.), ke kterým měly v budoucnu přibývat další (například operace kolen pomocí počítače či jiné robotické zákroky).

Tato úprava však byla neakceptovatelná pro poslance ČSSD, proto ji 51

Bohuslav Sobotka, poslanec ČSSD (vpravo) a Roman Prymula, ředitel nemocnice

SOUČASNĚ

s nadstandardy bylo u Ústavního soudu napadeno i zvýšení denního regulačního poplatku za poskytování lůžkové péče v nemocnici z 60 Kč na 100 Kč a oprávnění zdravotních pojišťoven postihovat poskytovatele zdravotních služeb za porušení některých povinností uložených zákonem o veřejném zdravotním pojištění. Také tato ustanovení byla zrušena, a to ke konci roku 2013.

z nich zpochybnilo u Ústavního soudu. Podle nich jsou nadstandardy v rozporu s Listinou základních práv a svobod (s právem na život, právem na ochranu zdraví na základě veřejného pojištění, právem na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky nebo s principem rovnosti lidí v důstojnosti i právech) i mezinárodními úmluvami (zejména Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Evropskou sociální chartou či Úmluvou o lidských právech a biomedicíně).

DOPADY NÁLEZU ÚSTAVNÍHO SOUDU

Ústavní soud rozdělení zdravotní péče na standardní a nadstandardní zrušil (zrušením části § 13 zákona o veřejném zdravotním pojištění s příslušnou částí prováděcí vyhlášky). Sice s odkazem na některá svá starší rozhodnutí připustil, že zdravotní péči na standardní a nadstandardní dělit lze, nesouhlasil ale s jejím legislativním vyjádřením. Podle názoru Ústavního soudu by muselo být toto členění provedeno nikoli vyhláškou (navíc dle soudu obtížně srozumitelnou), ale přímo zákonem, který by musel pojem nadstandardní péče jasně definovat a vymezovat. K tomu mimo jiné uvedl, že podle čl. 31 Listiny základních práv a svobod mohou být bližší podmínky práva na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky vymezeny pouze zákonem. Pokud jsou totiž ponechány vyhlášce, dostává se tím sféra ochrany základních práv a svobod z pravomoci moci zákonodárné pod pravomoc moci výkonné, která k tomu není oprávněna. Dle soudu nebylo dále dosavadní úpravou zaručeno, aby péče v základní variantě, plně hrazené pojišťovnou, nebyla méně vhodná a méně účinná než péče nadstandardní.

Od účinnosti tohoto nálezu si pacienti již nemohou za nadstandardní zdravotní péči v souladu se zákonem připlatit. Výjimkou jsou pouze soukromá zařízení, která nemají smlouvu se zdravotní pojišťovnou. Pacienti si zde ale musí zaplatit nadstandard celý, nikoli jen doplatek nad základní variantu. Nález Ústavního soudu se navíc netýká nadstandardů, které nesouvisejí s péčí jako takovou, a připlácet si lze i nadále například za lepší pokoj v nemocnici.

Pro některé nemocnice může mít tento nález nepříjemné důsledky, zejména v oblasti očního lékařství. Pacienti jsou zde totiž na zákroky objednáváni zpravidla ně-

DLE ZVEŘEJNĚNÝCH ÚDAJŮ

dali pacienti za nadstandardy v roce 2012 zhruba 46 milionů Kč. Z toho připadalo 40 milionů Kč za nitrooční čočky (s doplatkem 10 až 30 tisíc Kč), zbytek převážně na lehčí sádru (s doplatkem zpravidla od 150 do 1000 Kč). O nadstandardní očkování zájem téměř nebyl.

kolik měsíců dopředu a nemocnice již pro ně mají nadstandardní čočky nakoupeny a připraveny. Dle reakcí v tisku se ale ministerstvo zdravotnictví myšlenky nadstandardů (Ústavním soudem přímo neodmítnuté) nevzdává a chystá nový zákon, který by je znovu zavedl. Zda k jeho přijetí dojde, bude ovšem muset téměř určitě rozhodnout až nová sněmovna po volbách.

Chcete být špičkovým manažerem
ve veřejné sféře nebo v personální
či bezpečnostní oblasti?

Master of Public Administration (MPA)

Hlavní pilíře programu: obecná znalost právní a ekonomické problematiky, soft skills využitelné vedoucími pracovníky v praxi a vysoká úroveň odborných znalostí

MPA – Personální management

Hlavní pilíře programu: pracovní právo a jeho aplikace v praxi, obecný rámec personálního managementu vč. praktické aplikace a ekonomické aspekty personální práce

MPA – Bezpečnostní a krizový management

Hlavní pilíře programu: obecný rámec a praxe bezpečnostního a krizového managementu, manažerské dovednosti a bezpečnost i bezpečnostní politika v České republice a Evropě

cevroinstitut.cz

CEVROINSTITUT
[vysoká škola]

PRÁVO, POLITOLOGIE, EKONOMIE
PRESTIŽ, VZDĚLÁNÍ A ÚSPĚCH